

ракти впливу на юридичне право; ширші ніж у юридичного права, можливості впливати на соціальну поведінку індивіда; його перспективний вплив на розвиток системи юридичних законів. По-третє, особлива роль природного права у розвитку держави і суспільства в теорії Л. Тихомирова пояснюється зв'язком із системою прав людини, які також виводяться з тих фундаментальних властивостей, які визначають природу відносин людини, суспільства і держави.

1. *Валицкій А.* Нравственность и право в теориях русских либералов конца XIX начала XX века // Вопросы философии. – 1991. – № 8. – С. 25–37. 2. *Мухаев Р.Т.* История политических и правовых учений: Учебник для вузов. – М., 2005. – С. 564–565. 3. *Казанский П.Е.* Право и нравственность как явления всемирной культуры. – СПб., 1902. – С. 42–43. 4. *Корнев В.Н.* Проблемы теории государства в либеральной правовой мысли России конца XIX – начала XX века. – М., 2005. – С. 195. 5. *Карцов А.С.* Русский консерватизм второй половины XIX – начала XX в. – СПб., 2004. – С. 10–12. 6. *Жуков В.И.* Русская философия права: естественно-правовая школа первой половины XX века. – М., 2001. – С. 13. 7. *Тихомиров Л. А.* Монархическая государственность. – М., 1998. – С. 42, 47. 8. Там же. – С. 35. 9. Там само. – С. 394. 10. Там само. – С. 400. 11. Там само. – С. 26. 12. Там само. – С. 401. 13. *Тихомиров Л. А.* Демократия либеральная и социальная. – М., 1896. – С. 11–14. 14. *Пушкіна О. В.* система прав і свобод людини та громадянина в Україні: теоретичні і практичні аспекти забезпечення. – К., 2006. – С. 210–211. 15. *Тихомиров Л. А.* Демократия либеральная и социальная. – С. 403. 16. Там же. – С. 565. 17. Там же. – С. 567. 18. Там же. – С. 569. 19. Там же. – С. 570. 20. Там же. – С. 572. 21. Там же. – С. 575.

О. М. АНОХІН

КОРАН І ХАДІСИ ІМАМУ АЛЬ-БУХАРІ ПРО ПОВОДЖЕННЯ З ПОЛОНЕНИМИ І ВОЄННУ ЗДОБИЧ

Статья посвящена исследованию одного из институтов мусульманского права – права войны, и в частности его составной части – правилам обращения с побежденным противником и раздела военной добычи, содержащимся в Коране и «Сахихе» имама аль-Бухари. Подчеркивается значение принципа гуманного отношения к побежденному противнику и принципа справедливого распределения захваченной в ходе военных действий добычи (трофеев).

The article is devoted to the analysis of the one of Mohammedan law institution – law of war and in particular, its component – rules of treating the defeated enemy and the division of booty which are contained in the Qur'an and Sahih al-Bukhari. The author underlines the significance of the principle of humane treatment of the defeated enemy and fair distribution of the booty (trophies) which was captured during military operations.

Згідно з ісламською доктриною поширення цієї релігії серед різних народів є об'єктивним процесом. У майбутньому вона буде панівною на всій Землі, і в ре-

---

© АНОХІН Олександр Миколайович – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

зультаті сформується ідеальне мусульманське суспільство. Причому така діяльність може здійснюватися не тільки мирним, але й насильницьким способом, що допускається концепцією «джихаду», де озброєна боротьба з невірними виступає одним з його видів (малий джихад). Проте така священна війна в історії ісламу велася не через сваволю якихось осіб, а відповідно до релігійно-правових правил, сформульованих у Корані¹ та сунні.

Саме необхідність осмислення релігійно-правових основ збройного шляху поширення ісламу актуалізує проведення відповідного дослідження. У правовій науці практично не приділялась увага цій проблематиці. Лише фрагментарно окремі її аспекти розглянуті А.А. Алієвим, Н.В. Ждановим, Л.Р. Сюкеяїненом. Вивчаючи структуру мусульманського права, Х. Бехруз виділяє самостійний інститут – воєнне право², проте тільки позначає деякі правила ведення воєнних дій. При цьому поза увагою вчених опинилися такі важливі аспекти проблеми, як поведження із захопленим у полон противником і розподіл воєнної здобичі. Тому варто розглянути положення Корану і головної складової сунні – збірки хадісів («Сахіха») імама аль-Бухарі³, що регламентують цю сферу відносин.

Слово «хадіс» буквально означає повідомлення, це відомості про вислови, погляди, оцінки пророка Мухаммада, його дії тощо. Усі хадіси, включені до «Сахіха» імама аль-Бухарі, визнані достовірними, що й дозволяє використовувати їх у науковому дослідженні.

Так, здійснення воєнних дій не вичерпувалося необхідністю перемогти противника в битві, оскільки безпосереднім наслідком цього виступала проблема долі полонених і розподілу воєнної здобичі. Тому важливим був комплексний підхід до боротьби з ворогами ісламу, що було особливо актуальним на перших етапах ведення мусульманами воєнних дій, коли їх община не мала відповідних матеріальних засобів і була нечисленною.

За мусульманською традицією, для роз'яснення правил поведження з полоненими пророкові Мухаммаду був посланий аят: «А тому, коли ви зустрінетеся з невірними в бою, по шиях голови відсікайте, коли ж проведете основне придушення, (беріть у полон їх і) втримуйте міцно. За цим: або доброту (ім явити, звільняючи), або (за їх свободу) викуп (узяти), поки війна не складе свій тягар. Так (належить вам чинити)! І якби Аллах бажав того, Він Сам би з них стягнув (як має бути), але (вам Він залишає це), щоб випробувати одних іншими» (Коран, 47:4).

Із цього аята випливає, що противника дозволялося брати в полон тільки після того, як битва буде фактично виграна і зникне небезпека для мусульманського війська. До цього моменту ворога наказано знищувати. Полонені повинні були утримуватися в таких умовах, які б унеможливили будь-яку загрозу з їх боку. Вирішення долі полонених ґрунтувалося на принципі гуманного ставлення до них, що виявлялося в альтернативі: або безоплатно дати їм свободу, або звільнити за викуп, а також у неможливості їх страти.

Проте джихад за своєю суттю – це боротьба за ідеали ісламу, за чистоту віри. Тому така війна виключає корисливі мотиви і заперечує бажання отримати наживу. Захоплена здобич має бути спрямована на поширення ісламу, на битви з реальними і потенційними ворогами. Звільнення полонених за викуп, зумовлене тільки прагненням до особистого збагачення, підлягає осуду.

Після битви під Бадром за порадою Абу Бакра пророк ухвалив рішення звільнити полонених за викуп. Але це рішення ґрунтувалося на бажанні зміцни-

ти матеріальну основу мусульманської общини і не мало інших цілей. У хадісі 1243 зазначено: «Повідомляється, що Анас ібн Малік... сказав: «(Свого часу) люди з-поміж ансарів звернулися до посланця Аллаха... з проханням: «О посланцю Аллаха, дозволь нам не брати викуп з Аббаса, сина нашої сестри», (на що він) сказав (їм): «Не залишайте (незатребуваним) жодного дирхена (із суми викупу)!»

Аббас ібн Абд аль-Мутталіб був дядьком пророка, і те, що пророк навіть за нього зобов'язав узяти викуп, свідчило про безсторонність та злидні мусульман, оскільки всі їх цінності залишилися в Мекці. Сафі Ар-Рахман аль-Мубаракфурі пише, що з полонених узяти викуп, розмір якого у кожному окремому випадку коливався від тисячі до чотирьох тисяч дирхенів. Жителі Мекки вміли писати, мединці ж були переважно неграмотними, тому до того з полонених мекканців, хто не міг заплатити викупу, приводили десять мединських хлопчиків, щоб він навчав їх грамоти, і після того, як вони починали добре писати, вважалося, що полонений заплатив викуп⁴.

Проте в цілому за підсумками битви під Бадром практика брати за звільнення полонених викуп була засуджена в Корані: «Жодному пророкові не годиться брати в полон (невірних) до того, поки він на (своїй) землі не здолав своїх ворогів великим придушенням. Вам любі тлінні блага земного світу – Аллах же в майбутнє дивиться, – Аллах могутній і мудрий! І якщо б розпорядження Аллаха перед цим не прийшло до тебе, спіткала б вас тяжка розплата за те, що взяли (викуп) ви. Тепер же насолоджуйтеся тим, що ви собі в трофеї взяли, – Благим і дозволеним, і гніву Господа бійтеся, – Аллах, воістину, всепрощаючий, милосердний!» (Коран, 8:67-69).

Для поширення ісламу важливішим від викупу за полонених було їх навернення в іслам. Приймавши віру, полонений діставав можливість очиститися від своїх колишніх гріхів. Тому навіть Мухаммаду прописано: «О пророче! Скажи тим полоненим, що потрапили до ваших рук: «Якщо Аллах побачить що-небудь блага у ваших душах, Він вам дасть краще, ніж те, що відняли у вас, і Він пробачить вам ваші гріхи. Адже Він всепрощаючий, милосердний!» І якщо захочуть зрадити вони тебе, але ж вони вже раніше зрадили Аллаха, і Він (тобі) у владу їх дав. Адже мудрий Він і знає (про все)!»

Таким чином, Мухаммад отримав нове повчання відносно долі полонених. І вже на третьому етапі своїх воєнних дій, після перемоги в битві під Хунайном, пророк демонструє звільнення полонених без викупу, що стало прикладом для його сподвижників. У хадісі 1268 сказано: «Передають зі слів Ібн Умара... що з воєнної здобичі, захопленої під Хунайном, Умару ... дісталися дві рабині, яких він залишив в одному з будинків у Мекці. Коли посланець Аллаха... без викупу звільнив людей, захоплених у полон під Хунайном, вони почали виходити на вулиці, і Умар сказав (своєму синові): «О, Абдуллаху, подивися, в чому справа». (Абдуллах Ібн Умар) сказав: «Посланець Аллаха... звільнив полонених». (Тоді Умар...) велів: «Іди і відпусти на волю цих двох рабинь».

Необхідність звільнення полонених була піднесена пророком до принципу, про що він сповіщав за життя і що підтверджували сподвижники після його смерті. У хадісі 1241 говориться: «Передають зі слів Абу Мусси ... що посланець Аллаха... сказав: «Звільняйте того, хто зазнає труднощів, – маючи на увазі того, хто перебуває в полоні...». У хадісі 1242 зазначено: «Повідомляється, що Абу Джухайфа... сказав: «(Одного разу) я запитав Алі...: «(Чи знаєте) ви щось про одкровення, окрім тих, що містяться в Книзі Аллаха?»» (Алі) відповів: «Ні, присяга-

юся Тим, Хто розщеплює зерна і створює душі, я про це нічого не знаю, але ми маємо розуміння Корану, дароване Аллахом людині, (і є в нас те, що написано) на цьому листку». Я запитав: «А що написано на цьому листку?» Він сказав: «Те, що слід... звільняти полонених...». Під цим листком мався на увазі аркуш паперу, на якому за життя пророка і за його велінням було щось написано⁵.

І така позиція пророка щодо долі полонених унеможлиблювала їх страту. В хадісі 1596 написано: «Повідомляється, що Абдуллах бін Умар... сказав: «(Свого часу) пророк... послав Халіда бін аль-Валіда в похід проти (племіні) бану джазіна, і (Халід) призвав їх до ісламу, проте вони не сказали: Ми вже прийняли іслам! /Аслям-на/», як слід було б зробити, а почали говорити: «Ми вже відступилися! /Саба-на/». Тоді Халід почав убивати когось із (цих людей), а когось захопив у полон і виділив деяким з нас полонених, а в один із днів він велів кожному вбити своїх полонених, і тоді я сказав (йому): «Присягаюся Аллахом, я своїх полонених убивати не буду, як не буде робити цього і ніхто з моїх товаришів!» А коли ми з'явилися до пророка... і розповіли йому (про це), він здійняв руки до неба і двічі вигукнув: «О Аллах, воістину, я не маю жодного відношення до того, що зробив Халід!»

Якщо перемога в битві розглядалась як результат милості й підтримки війська з боку Аллаха, то і її результати також повинні були належати Йому. У такому розумінні битва виступала актом волевиявлення Аллаха, де воїни були технічними виконавцями Божественного задуму і від них вимагалось точне виконання наказів зверху. Тому вважалося, що воєнна здобич (трофеї) як один із результатів виграної битви по праву ставала надбанням Аллаха, і Він вирішував її подальшу долю.

На прикладі Йуші ібн Нуна (біблейського Ісуса Навіна) Мухаммад покаже, як попередні пророки розпоряджались воєнною здобиччю. У хадісі 1265 говориться: «Передають зі слів Абу Хурайрі... що посланець Аллаха... сказав: «Відправляючись у військовий похід, один із пророків сказав своїм одноплемінникам: «Хай не йде за мною той, хто одружувався з жінкою і бажає увійти до неї, але ще не увійшов, і той, хто побудував будинок, але не покритий його дахом, і той, хто купив овець або верблюдиць і чекає приплоду від них», після чого він вирушив у путь. Підійшовши до цього міста в час післяполудневої молитви або приблизно в цей час, він сказав сонцю: «Ти підвладне (Аллахові), і я підвладний, О Аллаху, зупини його для нас!» – і (сонце не заходило) дотих, доки Аллах не дарував йому перемогу. Після цього він зібрав воєнну здобич, і (з небес) зійшов вогонь, щоб знищити це, проте він не зачепив (зібраного). Тоді цей пророк сказав (своїм воїнам): «Воістину, (хтось) із вас (пішов на) обман, хай же принесе мені клятву один чоловік з кожного племені». (Вони так і зробили) і рука одного з них прилипла до його руки. Тоді він сказав: «(Хто пішов на) обман, знаходиться серед вас, хай же всі твої одноплемінники принесуть мені клятву». (Цього разу) до його руки прилипли руки двох чи трьох із них, і він сказав: «(Хтось) із вас (пішов на) обман», після чого вони принесли зроблену із золота голову, подібну до коров'ячої голови, і поклали її (перед ним), і тоді вогонь, що зійшов (з неба), знищив (усю цю здобич). А потім Аллах дозволив нам (брати) воєнну здобич. Він побачив нашу слабкість та нездатність і дозволив нам (брати) її».

Отже, спочатку всі трофеї розглядались як надбання Аллаха і мали бути принесені йому в жертву. Як твердить традиція, пророки збирали воєнну здобич, після чого Аллах посилав з небес вогонь, і якщо вона згорала, це означало, що жертвопринесення прийняте і ніхто з учасників битви нічого не присвоїв⁶. Проте

з наведеного сюжету випливає, що надалі, з урахуванням людської слабкості і як особлива милість, воїнам надано право на отримання частини здобичі.

Мусульмани вперше зіткнулися з проблемою розподілу воєнної здобичі після битви під Бадром. Сафі Ар-Рахман аль-Мубаракфурі повідомляє, що після закінчення битви посланець Аллаха залишався в Бадрі ще три дні. До того, як він вирушив у путь, серед воїнів виникли суперечки щодо воєнної здобичі, і коли їх напруга посилюлася, посланець Аллаха велів воїнам повернути те, що в них було, і вони зробили це, після чого щодо розв'язання цього питання послано відповідне одкровення⁷.

У одкровенні пророкові роз'яснювалася приналежність воєнної здобичі: «І задають вони тобі питання відносно трофеїв на війні. Відповідай: «Трофеї всі – У розпорядженні Аллаха і посланця Його». А тому страшіться Його гніву і між собою підтримуйте добрі стосунки. Аллаха і посланця Його слухайтеся, якщо (в Нього) увірували ви» (Коран, 8:1).

Але, беручи участь у воєнних походах і безпосередньо в битвах, мусульманські воїни та їх сім'ї зазнавали певних матеріальних витрат. Тому справедливо вимагати, щоб не тільки ці витрати були відшкодовані воїнам, але й ті блага, які вони могли б придбати, займаючись мирною працею. Для вирішення цієї проблеми був посланий аят: «І знайте: зі всього, що вам дістанеться в трофеях, ви одну п'яту (добра) повинні віддати Аллахові, посланцеві Його і родичам близьким, сиротам, біднякам і тим, хто тримає путь, якщо Аллахові віддалися і прийняли ту Книгу що Ми послали Нашому рабові в день Розрізнення – той день, коли (в бою) зійшлися два війська. Аллах, воістину, над всякою річчю могутній!» (Коран, 8:41).

Абд Ар-Рахман Сааді роз'яснює: якщо мусульмани захопили майно невірних, на яке вони мали право, то незалежно від його кількості чотири п'ятих здобичі належать мусульманам, які заволоділи цією здобиччю. Що ж до п'ятої частини трофеїв, то її слід ще раз поділити на п'ять частин. Одна п'ята дістається Аллаху і Його посланцеві, тобто витрачається на загальні потреби мусульман без будь-яких обмежень. Інша п'ята частина дістається родичам пророка Мухаммада – нащадкам Хашима і аль-Мутталіба. Саме завдяки належності до рідні пророка представники цих родів мають право на частину воєнної здобичі. Отже, вона має бути поділена порівну між усіма багатими і бідними представниками цих родів, як чоловіками, так і жінками. Ще одна п'ята частина дістається сиротам, які втратили своїх батьків, коли були малолітніми дітьми, наступна п'ята частина – біднякам і жebraкам, що живуть у злиднях, остання п'ята частина – подорожнім, які опинилися в чужій країні і позбулися засобів до існування.

Деякі коментатори вважали, що п'яту частину всіх трофеїв дозволяється витратити на перераховані цілі, але не обов'язково порівну розподіляти між названими п'ятьма категоріями. На їх думку, за необхідності одній із цих категорій можна віддавати перевагу перед іншою, і ця думка домінує⁸.

Пророк надавав важливого значення необхідності сплати п'ятої частини воєнної здобичі, вважаючи це частиною віри і привинуючи до стовпів ісламу. У хадісі 49 зазначено: «Повідомляється, що Ібн Аббас... сказав: «Коли до пророка... прибула делегація (племені) абд аль-кайс, він запитав: «Хто ці люди?» Вони відповіли: «Рабіа». Він сказав: «Ласкаво просимо (вас, о) люди. Не будьте ви осоромлені і не почнете жалкувати!» Вони сказали: «О посланцю Аллаха, ми можемо приїжджати до тебе тільки в священному місяці, адже нас відділяють від тебе

невірні з племені музар, то дай же нам вирішальне веління, щоб ми передали його тим, хто залишився за нами, і завдяки цьому увійшли до раю!» І вони запитали його про напої, а він велів їм (робити) чотири (справи) і заборонив їм чотири (інші). Він велів їм вірити в одного лише Аллаха і запитав: «Чи знаєте ви, що таке віра в одного лише Аллаха?» Вони відповіли: «Аллах і посланець Його знають (про це) краще». Тоді він сказав: «Це – свідчення про те, що немає бога, окрім одного лише Аллаха, у Якого немає співтовариша, і що Мухаммад – посланець Аллаха, читання молитви, виплата закятю, дотримання посту в рамадані і виділення вами п'ятої частини воєнної здобичі».

Під час поділу воєнної здобичі пророк дотримувався справедливості, вважаючи це принциповим положенням. У хадісі 1267 говориться: «Повідомляється, що Джабір ібн Абдуллах... сказав: «Коли посланець Аллаха ... ділив воєнну здобич у Джи'рані, якийсь чоловік сказав йому: «Поділи по справедливості!» – (на що пророк...) сказав йому: «Я опинюся в скрутному становищі, якщо не дотримуватимуся справедливості!»

Проте справедливості не означала рівного поділу воєнної здобичі серед учасників битви. У хадісі 1274 зазначено: «Повідомляється, що Абдуллах (ібн Масуд)... сказав: «При поділі (воєнної здобичі в день (битви під) Хунайном пророк... надав перевагу деяким людям. Так, він дав аль-Акрау ібн Хабісу сто верблюдів і стільки ж дав Уйайні (ібн Хісну, і щедро) наділив деяких знатних арабів, надавши їм того дня перевагу (перед іншими. Побачивши це) один чоловік вигукнув: «Присягаюсь Аллахом, немає справедливості в такому поділі – не заради Аллаха це зроблено!» Тоді я сказав: «Присягаюсь Аллахом, я обов'язково повідомлю про це пророка..!» – після чого прийшов до нього і передав (йому слова цього чоловіка. Вислухавши мене, він) вигукнув: «А хто ж тоді справедливий, якщо несправедливі Аллах і посланець Його?! Хай помилує Аллах Муссу, який зазнав ще більших образ, але терпів!» Це повідомлення свідчить, що пророк під час поділу воєнної здобичі враховував ще й політичну доцільність, важливість схилити до прийняття ісламу впливових вождів арабських племен. Тому вища справедливості не зводилася до зрівняльного поділу і мала далекосяжну мету. Звідси і щире обурення пророка через те, що один із сподвижників засумнівався в справедливості його дій.

Особливості поділу воєнної здобичі вимагали обліку й особистого матеріального внеску воїнів у здійснюваний похід, оскільки утримання бойового коня спричиняло підвищені витрати для вершника. І на відміну від пішого воїна вершник отримував додаткову частку здобичі на догляд за своїм конем. У хадісі 1182 сказано: «Передають із слів Ібн Умара... що посланець Аллаха... виділяв коню дві частки (з воєнної здобичі), а її господареві – одну».

Отже, вирішення долі полонених воїнів ґрунтувалося на принципі гуманного до них ставлення, що особливо виявилось у вимозі їх звільнення без викупу і заборони на страту. Тому мусульманська традиція стверджує, що таке поводження з переможеним противником підкреслює справедливість священної війни, її місіонерський характер. Уся захоплена воєнна здобич, як вважалося, була надбанням Аллаха і пророка Мухаммада. Проте згодом для забезпечення добробуту мусульманських воїнів їм передавалося чотири п'ятих здобичі, яка розподілялася між ними не за зрівняльним принципом, а згідно з їх особистим внеском у справу перемоги і з доцільністю.

1. Коран. Перевод смыслов и комментарии Имам Валерии Пороховой. – 8-е изд. – М., 2006. 2. Бехруз Х. Эволюция исламского права: теоретико-компаративистское дослідження: Дис. ... д.ю.н. – Одеса, 2006. – С. 233–236. 3. Сахих аль-Бухари. Пер. с араб. В.М. Нирша. – М.: Умма, 2005. 4. Аль-Мутаракфури, Сафи ар-Рахман. Жизнь Пророка, да благословит его Аллах и да приветствует / Пер. с арабского А. Нирша. – М.: Умма, 2008. – С. 281. 5. Сахих аль-Бухари. Пер. с араб. В.М. Нирша. – С. 490. 6. Там само. – С. 500. 7. Аль-Мутаракфури, Сафи ар-Рахман. Цит. праця. – С. 277. 8. Саади, Абд ар-Рахман ибн Насир. Толкование Священного Корана. В 2-х т. Т. 1 / Пер. с араб. Э.Р. Кулиева. – М.: Умма, 2006. – С. 716–717.

О. О. ГРИН

ПЕРШИЙ З'ЇЗД НАРОДНИХ КОМІТЕТІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ КРАЮ

Рассматривается проблема определения государственно-правового статуса Закарпатской Украины на основании решений Первого съезда Народных Комитетов (26 ноября 1944 г.). Автор делает вывод о том, что, действуя как высший законодательный орган, съезд четко не определил государственно-правового статуса Закарпатской Украины, что способствовало превращению этой формы административно-политического образования с выраженными элементами государственности в обычную область в составе УССР.

The problem of determination of the Transcarpathian Ukraine status as a legal state on the decisions of the First Congress of the People's Committees (22 November 1944) is under consideration in this article. The author makes the conclusion that the Congress, being the highest law-making body, hadn't determined the legal status of the Transcarpathian Ukraine that caused the transformation of the administrative political entity with vivid features of the state into an ordinary region within the Ukrainian Soviet Socialist Republic.

В історії Закарпатської України Перший з'їзд Народних Комітетів займає особливе місце. Ініціаторами скликання цього з'їзду виступили учасники партійної конференції КПЗУ, які 19 листопада 1944 р. утворили організаційний комітет, що призначив скликання Першого з'їзду Народних Комітетів Закарпаття на 26 листопада. Однак ще 8 листопада Ужгородський міський Народний Комітет звернувся з листом до Мукачівського міського Народного Комітету з пропозицією створити організаційну комісію із скликання з'їзду¹.

26 листопада 1944 р. у міському кінотеатрі Мукачеве відбувся історичний Перший з'їзд Народних Комітетів Закарпаття, де були присутні 663 делегати і 126 гостей, в тому числі 178 робітників, 258 селян, 172 представники інтелігенції і 75 торговців і ремісників².

Підготовка з'їзду відбувалося в обставнці, коли Закарпаття було ще зоною воєнних дій. У радянських військових було сильне політуправління фронту, яке безпосередньо взялося допомагати комуністам краю успішно організувати і провести з'їзд. Саме з допомогою військових вчасно було доставлено делегатів,

---

© ГРИН Олександр Олексійович – старший викладач Закарпатського державного університету